

**MARIE-CLAIRE
ALAIN**

igor peteh

Čuvena francuska orguljašica Marie-Claire Alain (1926.-2013.) obilježila je izvođačku orguljsku praksu Francuske i Europe u drugoj polovici XX. stoljeća. Cijenjena od svojih kolega izvođača, nametnula se kao vodeća orguljašica svog vremena. U vrijeme njezina života relativno je malo koncertnih orguljašica bilo aktivno, a još manje njih je bilo poznato. S aspekta trenutne pomodne sociološke osviještenosti o ravnopravnosti spolova, zanimljivo je da taj fenomen u ovom djelu umjetničke djelatnosti još nije problematiziran. Štoviše, (kao da) nikome nije bilo zanimljivo što je Alain jedna od vrlo rijetkih orguljašica među orguljašima. I u njezinoj domovini - Francuskoj, žene-orguljašice su bile „manje vrijedne“, moglo ih se manje honorirati, a njihove zasluge rjeđe spominjati ili čak preskakati.

Steći razinu priznatog interpretata u klasičnoj glazbi, nije nikada nikome bilo lako. S orguljama je problem još teži. Osim gore navedenih razloga, orgulje se uglavnom nalaze u crkvama koje su hladne veći dio godine, i time neugodne za sviranje i slušanje glazbe. K tome, do prije samo nekoliko desetljeća (do smjene milenija), tehničko stanje orgulja je i u bogatim državama zapadne Europe bilo, za potrebe snimanja kao i za koncertne potrebe, često nezadovoljavajuće.

Specifičnost gradnje orgulja je u tome što je svako glazbalo jedinstveno. Orgulje su građene za prostor u koji su smještene, pa ta činjenica određuje njihovu veličinu i karakter zvučnih registara kojih je izbor uvijek posebno motivirajući izazov za svakog orguljaša. Alain je sve poteškoće orguljskog interpreta uspješno svladala postavši jedna od najboljih interpreta na tom instrumentu. Presudna je bila i odlična naobrazba kod vodećih glazbenika tog vremena. Prvu je poduku primila od svog oca Alberta koji je bio skladatelj. Pomogla su joj i braća, Oliver i Jehan, koji su također bili vrsni glazbenici. Na akademiji je studirala kod Mauricea Duruflea (teoriju i harmoniju) i Marcela Duprea (orgulje). Alain je nakon nastupa na natjecanju orguljaša u Ženevi 1950. godine započela koncertnu karijeru. U cjelokupnom orguljskom životu Marie-Claire Alain Bach je njena temeljna inspiracija i preokupacija.

Bachova djela snimila je Alain čak tri puta, a svaki sljedeći ciklus sadržavao je nove interpretacijske detalje, novi pogled na Bacha i drugačiju kvalitetu. Snimanje prvog ciklusa dovršeno je 1967. godine dok je još bila mlada, temperamentna umjetnica, željna priznanja i testiranja svojih glazbenih dosegâ. Isprva je - 1960. godine, kada je imala samo 33 godine, namjeravala snimiti samo nekoliko Bachovih djela, no snimke su tako dobro uspjele da je nastavila sve dok nije snimila Bachov orguljski *opera omnia*. U to vrijeme u izvedbenoj praksi barokne glazbe učvrstila se tzv. povijesno obaviještena interpretacija baroknih djela koja je postala nezaobilazni standard, a usporedo teče i obnova povijesnih orgulja diljem Europe. Alain stoga od tada u svojim snimkama traži najbolji zvuk za svako

pojedino djelo odabirajući najprimjerenije orgulje diljem Europe. Zato su te njene zrele njene interpretacije bogate i vrlo raznovrsne. Drugi ciklus Bachovih djela za orgulje snimljen krajem 1970-ih godina karakterizira racionalni, analitički pristup koji otkriva potentnost i kreativnu snagu zrele umjetnice. U tim interpretacijama postupila je pak kao profesorica orgulja u svojevrsnoj pedagoškoj misiji prenošenja znanja na nove naraštaje putem medija - gramofonskih ploča. Naime, uz snimke skladbi, detaljno je navela popis registara koje je upotrijebila u svakom pojedinom dijelu skladbe koju je odsvirala. Time je zainteresiranima nesebično otkrila svoje umjetničke i profesionalne „tajne“. Treći i svoj posljednji digitalno zapisan ciklus Bachovih djela započela je 1985. i dovršila 1993. godine snimajući ga pretežito na povijesnim baroknim orguljama velikih graditelja Gottfrieda Silbermanna i Arpa Schnitgera, svjesna da je za snimanje zahtjevnih orguljskih djela potrebna i znatna fizička, a ne samo mentalna snaga. Taj njezin treći ciklus prvenstveno otkriva čvrstu povezanost umjetnice s Bachovim genijem, genijem koji pripada Bogu, vječnosti, a onda i svima nama, ali i nešto slobodniji način interpretiranja i radosti muziciranja.

Refleksija povijesno obaviještenih interpretacija u orguljskoj glazbi ogledala se u nekoliko aspekata, od restauriranja i očuvanja primjeraka originalnih povijesnih orgulja, prije svega u Europi, do novog tretiranja tempa i ukrasa. Posebno je zanimljiv aspekt tzv. autentičnih orgulja. Sve povijesne orgulje sadrže i neke od specifičnih naziva registara, kao i originalni zvuk koji taj registar proizvodi. U postupku popravka i

restauracije orgulja nije lako sačuvati njihov autentični zvuk jer prijete opasnost od njegova nepovratnog gubitka. Starost, specifičan oblik svirala i originalni materijal (legura, čistoća metala itd.) od kojih su sagrađene, presudni su za jedinstvenu boju i karakter zvuka kod originalnih svirala, odnosno registara. Kod mnogih orgulja sačuvane su samo neke svirale pojedinog registra, pa nadogradnja i restauracija daju tek djelomične rezultate. Sve to rezultira neujednačenošću zvuka na planu tonskih visina, jer nije moguće vjerno replicirati izvorni zvuk pojedinih svirala koje se izrađuju na temelju proučavanja onih sačuvanih.

Alain nije zanemarivala ni orguljsku glazbu svoje Francuske. Imala je širok repertoar, od autora iz XVII. i XVIII. stoljeća, djela romantizma u XIX. stoljeću, pa sve do glazbe za orgulje u XX. stoljeću. Posebno treba istaknuti važnu, ako ne i presudnu ulogu francuske orguljske glazbe iz razdoblja romantizma na razvoj cjelokupne orguljske glazbe u Europi. Veliki instrumenti sagrađeni su najprije u Francuskoj za velika djela romantičnih skladatelja. Golemi prostori monumentalnih katedrala „sami su se nudili“ skladateljima, a zatim i gotovo „zahtijevali“ izgradnju golemih orgulja. Kraj XIX. stoljeća bio je obilježen snažnim novim tendencijama u razvoju glazbe. Tonalitet se najprije „proširivao“, a zatim je postupno iščezao u impresionizmu, dodekafoniji i mješavinama raznih eksperimentalnih pravaca. Razvoj orguljske glazbe u tom je razdoblju tekao gotovo nezamjetno, s iznimkom njemačkog skladatelja Maxa Regera koji je svojim neobaroknim djelima nakratko, ali dosljedno, oživio duh Bachove polifonije na početku XX. stoljeća. Međutim francuski, pa i drugi

ne njemački interpreti, relativno rijetko posežu za Regerovim djelima. Od Francuza u XX. stoljeću prije svega treba navesti djela Oliviera Messiaena i brata Marie Claire-Alain, Jehana Alaina, čiji skladateljski značaj svakako nadilazi prigodno spominjanje zbog rodbinske povezanosti sa sestrom. Mladost tog genijalnog francuskog skladatelja u punom kreativnom zamahu prekinula je nasilna smrt koja ga je snašla od fašističkih okupatora. Zahvaljujući najviše Marie-Claire Alain, Jehanova je glazba započela i u mnogim interpretacijama nastavila svoj koncertni život diljem svijeta.

Zbog fizičke odvojenosti od publike, orguljaši sve donedavno nisu bili tretirani kao interpreti-zvijezde. Ta je distanca specifična, a ponekad i blagotvorna. Tako je bilo i s Alain. Ona se nije nikad isticala, a kamoli nametala kao izvođački ego. U tome su joj pomagale i „objektivne“ prilike koje „po prirodi stvari“ glazbenike-orguljaše drže po strani od „svjetla pozornice“, dakle izvan „glamoura“. Naime, orguljaši većinom nastupaju na crkvenom koru, fizički odvojeni od publike, tako da se čini da orgulje same sviraju. U svakodnevnoj praksi, orguljaš i orguljska glazba sastavni su dio liturgije. Zbog toga ponekad i ulogu orguljaša na koncertu često ne doživljavamo kao posebnu, već kao nastavak misnog obreda. Nedostatak neposrednog kontakta s publikom je nekim samozatajnim orguljašima dobrodošla okolnost, ali mnogima nije. Krajem XX. stoljeća elektronički su masmediji iz temelja promijenili i taj dio komunikacije između izvođača i publike. Zahvaljujući njima, publika je, bez obzira na fizičku distancu, postala svjesna izvođačke osobnosti orguljaša. Postupno su se tako i orguljaši približili publici.

IZBOR DISKOGRFIJE:

JEHAN ALAIN: Works for Organ
Marie-Claire Alain	Erato 4699287 (2 CD)
J. S. BACH: Toccata & Fugue en ré mineur,
Chorals Schübler
Marie-Claire Alain	Erato 45922
J. S. BACH: Complete Works for Organ (1994)
Marie-Claire Alain	Erato 96358 (14 CD)
F. COUPERIN: Messe à l'usage des paroisses
Marie-Claire Alain	Erato 0630175812
C. FRANCK: Messe Great Organ Works
Marie-Claire Alain	Erato 12706
F. POULENC: Concertos pour orgue, piano, deux pianos & clavecin
Marie-Claire Alain, J.-P. Collard	Erato 3984213425
C.-M. WIDOR: Organ Symphonies, 4, 5, 6 & 9;
Organ Symphonies 1, 2 & 3 - Excerpts
Marie-Claire Alain	Apex 561354 (2 CD)